

Czy chrząszcze uratują Puszcę?

Podlaski Oddział Pracowni ujawnia dewastację siedlisk gatunków chronionych dyrektywą. Z inicjatywy Stowarzyszenia ujawniono 96 nowych stanowisk zagrożonych gatunków chrząszczy, występujących w Puszczy Białowieskiej.

W poprzednim numerze „Dzikiego Życia” poruszyliśmy temat ochrony gatunkowej chrząszczy chronionych Dyrektywą Siedliskową, występujących w Puszczy Białowieskiej. Naszymi doniesieniami poczuł się urażony Zastępca Nadleśniczego Nadleśnictwa Białowieża – inż. Andrzej Antczak, który informacje o niszczeniu w Puszczy Białowieskiej reliktowych gatunków oraz miejsc ich rozrodu nazwał oczernianiem leśników i insynuacjami. W trakcie korespondencji z Pracownią, kierowanej m.in. do wiadomości zastępcy Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych, Ryszarda Kapuścińskiego, zażądał ujawnienia dowodów na łamanie prawa przez leśników.

Larwa zgniotka. Fot. Adam Bohdan

Na prośbę pana Antczaka udokumentowaliśmy szereg przypadków zasiedlenia ściętych i przeznaczonych do wywiezienia drzew larwami gatunku podlegającego ochronie ścisłej – *Cucujus haematodes* (zgniotek szkarłatny), oraz kilka przypadków zasiedlenia ściętych drzew larwami trzech gatunków chronionych Dyrektywą: pachnica dębowa, zgniotek cynobrowy, ponurek schneidera. Niestety, w kilku przypadkach larw nie udało się ocalić, zostały wywiezione z lasu wraz z kłodami w których się znajdowały.

Sprawdziliśmy również, w jakim stanie znajdują się miejsca rozrodu chronionych gatunków. W roku 2007, w wyniku wielkoobszarowej inwentaryzacji, Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Białymstoku zgromadziła informacje na temat stanowisk gatunków chronionych Dyrektywą Siedliskową. Powstał wtedy m.in. skrypt pt. „Powszechna inwentaryzacja wybranych gatunków owadów na terenie RDLP Białystok”. Stanowiska występowania chrząszczy związanych z martwym drewnem pochodziły głównie od pracowników Instytutu Badania Leśnictwa w Białowieży. Niektóre miejsca występowania chronionych gatunków znane były od kilkunastu lat. Dane były dostępne dla Nadleśnictw Puszczy Białowieskiej. Przed wykonaniem wielkoobszarowej inwentaryzacji informacje o chronionych gatunkach wykorzystywane były w publikacjach wymienionych w bibliografii „Powszechnej inwentaryzacji...”.

Mimo tego, plany urządzania lasu dla Nadleśnictw Puszczy Białowieskiej na 2008 r. zakładają pozyskanie drewna w oddziałach, w których stwierdzono uprzednio gatunki chronione Dyrektywą Siedliskową. Wyniki monitoringu stanu, w jakim znajdują się stanowiska występowania chronionych chrząszczy, przerosły nasze najśmielsze oczekiwania. Niemal we wszystkich sprawdzonych przez Pracownię wydzieleniach leśnych, ujętych w wykonanej na zlecenie Lasów Państwowych „Powszechnej inwentaryzacji...”, było prowadzone w ostatnich latach (w tym również w roku 2008) mniej lub bardziej intensywne pozyskanie drewna. W oddziale 454 – w miejscu występowania zgniotka cynobrowego i zagłębka bruzdkowanego – w ciągu roku wycięto przynajmniej kilkadziesiąt ponad stuletnich drzew.

W październiku 2008 r. na powierzchni niecałego hektara wspomnianego wydzielenia odnotowano 15 dogorywających ognisk o powierzchni od 4 do 12 m². W ogniskach płonęły gałęzie i kora pozostałe po wyciętych ponadstuletnich świerkach i sosnach. W trakcie tegorocznej inwentaryzacji, w pobliskich drzewach stwierdzono wielkie zagęszczenie zgniotka cynobrowego oraz ponurka

schneidera. Jest więc bardzo prawdopodobne, że wycięte w oddziale 454 drzewa, których fragmenty zostały spalone, były również zasiedlone przez gatunki „naturowe”. Sytuację taką można tłumaczyć dwojako – jako świadomy zamiar eksploatacji, a w efekcie zniszczenia siedlisk gatunków chronionych (co może stanowić naruszenie krajowego i wspólnotowego prawa dotyczącego ochrony gatunkowej) lub zaniedbanie wynikające z niedostatecznej znajomości walorów przyrodniczych nadleśnictwa. W przypadku odpowiedzialnych za to osób, szczytujących się ochroną przyrody i promujących takie inicjatywy, jak Leśny Kompleks Promocyjny – wśród nich jest zastępca nadleśniczego, Andrzej Antczak – brzmi to haniebnie.

Dogorywające siedlisko zgniotka cynobrowego i zagłębka bruzdkowanego, oddział 454 Nadleśnictwo Białowieża. Fot. Adam Bohdan

Należy podkreślić, iż sprawdzono jedynie pobieżnie i wrywkowo ewentualną ingerencję w niektórych pododdziałach (o powierzchni ok. 25 ha), ujętych w „Powszechnej inwentaryzacji...”, jako miejscu występowania gatunków chronionych. Zalecenia ochronne mówią o wyznaczeniu obszarów ochronnych, zapewniających dostateczną ilość materiału lęgowego, co optymalnie powinno stanowić nawet kilkaset hektarów dla każdego stwierdzonego stanowiska. Dlatego przy ocenie realizacji zaleceń ochronnych dla powyższych gatunków należy brać pod uwagę znacznie większy obszar.

Literatura podaje świerk i sosnę jako gatunki zasiedlane przez *Cucujus cinnaberinus* oraz szereg innych gatunków z Dyrektywy Siedliskowej, stwierdzonych w Puszczy Białowieskiej: *Boros schneideri*, *Rhysodes sulcatus*, *Pytho kolwensis*, *Phryganophilus ruficollis*. Usuwając drzewa, zwłaszcza zamierające (a takie są usuwane w pierwszej kolejności w ramach tzw. zabiegów sanitarnych), pozbawia się wymienione gatunki bazy lęgowej i żerowej. W 2003 r. z Puszczy w ramach cięć sanitarnych usunięto 70 tys. m³ posuszu zasiedlonego świerkowego¹.

Usuwanie zamierających drzew izoluje poszczególne subpopulacje, co potwierdzają obserwacje poczynione w trakcie tegorocznej inwentaryzacji – w niektórych wydzieleniach leśnych trudno było znaleźć materiał (martwe drewno w odpowiednim stadium rozkładu), który potencjalnie mogłyby stanowić miejsce rozrodu wspomnianych gatunków.

Aby skuteczniej egzekwować ochronę gatunkową reliktowych gatunków chrząszczy Puszczy Białowieskiej, Podlaski Oddział Pracowni we współpracy z zespołem znanych entomologów pod kierownictwem dr. Lecha Buchholza wykonał inwentaryzację, w trakcie której ujawniono kolejnych 96 stanowisk gatunków chronionych Dyrektywą Siedliskową. Na bazie rozpoznania powstało opracowanie pt. „Rozmieszczenie w Puszczy Białowieskiej wybranych gatunków chrząszczy saproksylicznych, będących na listach załączników II i IV Dyrektywy siedliskowej Unii Europejskiej oraz propozycje ich ochrony”. Raport zawiera również propozycje ochrony stanowisk ujętych w „Powszechnej inwentaryzacji...”, wykonanej w 2007 r. przez Lasy Państwowe.

Wdrożenie zaleceń ochronnych, zawartych w „Rozmieszczeniu w Puszczy Białowieskiej wybranych gatunków chrząszczy saproksylicznych...”, wiąże się z wyłączeniem z użytkowania gospodarczego kilku tysięcy hektarów Puszczy. Opracowanie zostało przekazane Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Białymstoku oraz Wojewódzkiemu Konserwatorowi Przyrody w Białymstoku z uwagą, iż dalsza gospodarcza eksploatacja drzewostanów w obszarach proponowanych do ochrony może stanowić naruszenie krajowego i wspólnotowego prawa o ochronie gatunkowej. Niestety odpowiedź Lasów Państwowych i stopień znajomości prawa wspólnotowego, dotyczącego ochrony gatunkowej, jaki reprezentuje dyrektor RDLP Białystok, nie napawają optymizmem. W piśmie do Pracowni² dyrektor stwierdził, iż „art. 12 Dyrektywy Siedliskowej mówi o działaniach zakazujących

celowego chwytania, zabijania, płoszenia gatunków zwierząt wymienionych w załączniku IV punkt a. żyjących w stanie dzikim. W przypadku prowadzenia zrównoważonej gospodarki leśnej nie mamy do czynienia z celowym naruszeniem tych zakazów”.

Z odpowiedzi Dyrektora wynika, że Lasy Państwowe nie mają świadomości, iż Art. 12 dyrektywy zobowiązuje państwo członkowskie do ustanowienia systemu ścisłej ochrony, zapobiegającego nawet nieumyślnemu niszczeniu lub uszkodzeniu siedlisk rozrodu gatunków z załącznika IV. Orzecznictwo Europejskiego Trybunał Sprawiedliwości wyraźnie podkreśla, że uszkodzenie miejsc rozrodu lub odpoczynku musi być skutecznie wykluczone nawet w przypadku, gdy działania niszczące byłyby nieumyślne³. „System ścisłej ochrony” zakłada podjęcie spójnych i wzajemnie powiązanych działań o charakterze prewencyjnym⁴.

Ponadto od chwili przekazania RDLP opracowania, zabijanie chrząszczy w miejscach w nich ujętych może być traktowane jako działanie zamierzone, gdyż opracowanie wskazuje miejsca występowania gatunków i sposoby ich ochrony, a RDLP potwierdziła przyjęcie do wiadomości tych informacji. Dyrektor RDLP poinformował Pracownię, iż kopie opracowania zostały przekazane Nadleśniczemu nadleśnictw Puszczy Białowieskiej, z prośbą o ich wykorzystanie przy sporządzaniu rocznych planów gospodarczych dla poszczególnych fragmentów lasu. Pozostaje mieć nadzieje, że Lasy Państwowe zrozumieją i poważnie potraktują zobowiązania wynikające z ochrony gatunkowej.

Adam Bohdan

Przypisy:

1. „Zasady postępowania w drzewostanach gospodarczych i ochronnych Puszczy Białowieskiej zagrożonych przez korniki”; materiały dystrybuowane na seminarium poświęconym kornikowi drukarzowi, dn. 18 czerwca 2008 r. w Białowieży.
2. Pismo z dn. 6 listopada 2008, sygn.ZO.II.7321 178/08.
3. Wyroki: C-98/03 Commission v Germany, C-6/04 Commission v. United Kingdom.
4. Wyroki: C-518/04 Vipera schweitzeri on Milos, C-103/00 Caretta caretta on Zakinthos.

Działania Podlaskiego Oddziału Pracowni są współfinansowane ze środków otrzymanych od Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej w ramach Rządowego Programu - Fundusz Inicjatyw Obywatelskich.